

Львова О. Л. Як проєвропейські новели українських законів зазіхають на інститут сім'ї

У статті звертається увага на актуальність досліджуваної теми з огляду на жваві євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні. Водночас сьогодні можна спостерігати декілька ключових сфер, які підпали під так зване «бомбардування» традиційного уявлення про сім'ю, заперечення її природного походження. Плацдармом для цього є викривлене розуміння свободи і рівності людини, підміна понять, що йдуть у розріз із науковими уявленнями про ці явища. Наголошується на відсутності діалогу держави з суспільством з цих питань. Серед найбільш небезпечних новел сучасного законодавства, що зазіхають на інститут сім'ї, названо такі: ідея про рівність статей, ювенальна юстиція, спроба легалізації проституції. У статті обґрунтовуються негативні риси вказаних законодавчих новел і пропонуються шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: дискримінація, євроінтеграція, права людини, права дитини, рівність, сім'я, цінності, ювенальна юстиція.

Львова Е. Л. Как проевропейские новеллы украинских законов посягают на институт семьи

В статье обращается внимание на актуальность исследуемой темы учитывая оживленные евроинтеграционные процессы, которые происходят в Украине. Вместе с тем сегодня можно наблюдать несколько ключевых сфер, которые подвергаются «бомбардировке» традиционного представления о семье, отрицание ее природного происхождения. Плацдармом для этого есть искаженное понимание свободы и равенства человека, подмена понятий, что идет в разрез с научными представлениями об этих явлениях. Отмечается отсутствие диалога государства с обществом по данным вопросам. Среди наиболее опасных новел современного законодательства, которые посягают на институт семьи, названы такие: идея о равенстве полов, ювенальная юстиция, попытка легализации проституции. В статье обосновываются негативные черты указанных законодательных новелл и предлагаются пути решения проблемы.

Ключевые слова: дискриминация, евроинтеграция, права человека, права ребенка, равенство, семья, ценности, ювенальная юстиция.

Lvova O. As a novel Pro-European Ukrainian laws infringe on the institution of the family

The article draws attention to the relevance of the research topic, given the lively European integration processes in Ukraine. However, today it is possible to observe several key areas, which are subjected to «bomb» the traditional notions of the family, denial of natural origin. The springboard for this is distorted understanding of freedom and equality of man, and substitution of concepts that is at odds with scientific understanding about these phenomena. There is a lack of dialogue of the state with society on these issues. Among the most dangerous novels of modern legislation, which encroach on the institution of the family, named as such: the idea of gender equality, juvenile justice, the attempt to legalize prostitution. In the article negative features of these legislative developments and suggests some ways of solution.

Key words: discrimination, European integration, human rights, child rights, equality, family, values, the juvenile justice system.

УДК 340.1

*Лариса Олександрівна Макаренко,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У світі нараховується понад п'ять тисяч народів, кожен з яких володіє своєю неповторною історією та культурою. Серед них є народи, які існують у постіндустріальному рівні розвитку, а також такі, що перебувають у кам'яному столітті. Сьогодні, спілкуючись між собою, народи повинні знати культуру інших народів. Завдяки розвитку сучасних інформаційних систем зв'язки людства поступово наближаються саме в питанні вироблення загальних засад для культурного взаєморозуміння та взаємодії. Саме тому сучасний рівень дослідження культури є необхідним у зростаючих процесах глобалізації та мультикультурації, що створюють багато нових ракурсів у міжкультурному спілкуванні та пізнанні один одного.

Глобальні проблеми – це перш за все проблеми встановлення миру та рівноправних міжнародних відносин, забезпечення зростаючого населення планети продовольством і ресурсами, охорона навколишнього середовища та багато інших; вони стосуються розвитку всіх країн та народів, зачіпають інтереси усього людства. Вирішення цих проблем не може бути здійснено зусиллями однієї країни або групи країн; воно потребує широкого співробітництва народів всіх континентів нашої планети [1, с. 13–14].

На думку німецького соціолога У. Бека, жодна країна або група країн не може відгородитися одна від одної. Адже глобалізація означає процеси, в яких національні держави та їхній суверенітет влітаються у павутиння транснаціональних акторів і підпорядковуються їхнім владним можливостям, їхній орієнтації та ідентичності [2, с. 25–26].

Сучасні процеси, породжені епохою глобалізації, ставлять перед усією юриспруденцією завдання щодо використання потенціалу різних правових сімей (систем) у вирішенні масштабних завдань, що стосуються людства взагалі. Правові запозичення – одна з найбільш характерних рис правової еволюції [3, с. 128]. Як зазначає Ю. Оборотов, історія існування великих правових систем, як правило, починається із запозичення (афінське, римське, західне право та ін.). Воно може відбуватися через окремі правові інститути, елементи юридичної техніки і практику правозастосовної діяльності. Має місце також запозичення правових принципів, правових ідей. Інакше кажучи, запозичення може бути фрагментарним, так званою правовою акультурацією, або глобальним, так званою правовою рецепцією. Якщо при правовій акультурації відбувається запозичення правових положень, то при правовій рецепції змінюються основи правової системи взагалі. Правова акультурація здійснюється різними шляхами і засобами: за допомогою законодавства і судової практики, за допомогою укладання договорів, а також приватним шляхом [4, с. 73].

Головною рисою глобалізації, як наголошує Дж. Розенау, є втрата прив'язки соціальних процесів до фізичного простору. Сьогодні втрачаються лінії географічно обмежених просторів і детериторизація стає наслідком панування нових просторових потоків, утвердження нової соціокультурної архітекτονіки людського суспільства. Глобальний культурний простір умовно розподіляється на культурно символічні простори-потоки: етнопростір та ідентпростір, що змінюються в умовах збільшення іммігрантських потоків; фінансовий простір, сформований світовим капіталом; медіа- і технопростір, що розширюється завдяки розвитку сучасних технологій і засобів комунікації і, відповідно до цього, ідеопростір, пов'язаний зі швидким розповсюдженням нових ідеологем [5, с. 9–10].

На думку В. Межуєва, глобалізація заперечує не вже наявні й давно посталі національні культури, а можливість подальшого розвитку культури у суто національній формі [6, с. 98]. У світі глобальних трансформацій індивід, залучений до транснаціональних мереж, вже не може замикатися у межах тільки своєї національної культури. У результаті виникають нові локальні спільноти, розділені між собою кордонами, що не збігаються з національними. Вони об'єднують людей не за національною належністю, а за спільністю культурних уподобань, яка виходить за рамки однієї нації. Глобалізація, інакше кажучи, створює не національну, а глобальну локальність, яка одночасно і пов'язує людей у планетарному масштабі, і розрізняє їх залежно від зробленого культурного вибору.

Глобалізація з усього складу національної культури обирає тільки те, що стало цінністю для людей, які репрезентують найрізноманітніші культури, що набуло в якомусь розумінні значення загальнолюдської цінності. Культурний вибір, не обмежений місцевими та регіональними бар'єрами, стає головною умовою включення індивіда у глобальний культурний зв'язок. Право кожного на такий вибір є базовою умовою існування культури в глобальному масштабі. Тільки воно здатне забезпечити культурну рівність людей у планетарному масштабі. Жодна з національних культур не є зразком для інших національних культур, як і не може вважатися сучасною, будучи назавжди відгородженою від них. Глобалізацією у царині культури слід вважати, мабуть, не виникнення якоїсь однакової та обов'язкової для всіх культури, а такий спосіб її функціонування, який дає змогу кожному мешканцю планети користуватися благами та досягненнями будь-якої національної культури. У глобальному світі попит на культуру не може бути обмежений ніякими національними бар'єрами і цілком продиктований особистими побажаннями, потребами та запитамі індивіда [6, с. 99–100].

Як слушно зазначає Х. Бехруз, глобалізаційні процеси серйозно впливають і на таку важливу сферу суспільного життя, як правова культура, яка існує в рамках різних цивілізацій. Розширюються культурні контакти між людьми, які є носіями різних цивілізаційних цінностей, що активізує ціннісний обмін між ними [3, с. 128].

Отже, сучасний світ розвивається під впливом двох процесів – глобалізації та самоствердження цивілізацій. Ці процеси, як два потужних потоки, плавно і гармонійно поєднуються; але іноді, перетинаючись на крутих порогах, вони створюють турбулентні завихрення такої сили, які можуть призвести, а часом і призводять, до соціальних катаклізмів і ставлять людство на межу конфронтації. Оскільки насильно нав'язані чужорідні цінності, які сформувалися в іншій культурі та погано приживаються на невідготовленому ґрунті, руйнуються звичні суспільні зв'язки, дезорієнтують людей, вносять хаос в усталений розвиток [7, с. 39–40].

У сучасних умовах глобалізаційно-цивілізаційної еволюції заслугою сталого розвитку світової спільноти є діалог культур. Можна з певною мірою впевненості стверджувати, що історія земної цивілізації являє собою діалог людей, народів та культур. Взаємодія культур, їх діалог – домінанта розвитку між-етнічних, міжнаціональних відносин. І навпаки, коли в суспільстві наявні міжнаціональні напруження, міжетнічні конфлікти, то діалог між культурами ускладнений, а взаємодія культури може мати лише обмежений характер у полі міжетнічної напруженості певних народів, носіїв певних культур [8, с. 20].

Саме тому джерелом стійкого розвитку людства є різноманіття культур та діалог між ними. Діалог – слово грецького походження, яке означає розмову між двома або декількома особами. За доби Ренесансу

під ним стали розуміти диспут або політичну суперечку. Пізніше його почали тлумачити як знайдену в перебігу обговорення істину («В суперечці народжується істина») [9, с. 70]. В основі діалогу, зазвичай, – потреба в налагодженні взаємозв'язків між народами, необхідність у взаємодопомозі та взаємозбагаченні. Діалог культур, у свою чергу, є об'єктивною необхідністю та умовою розвитку різних культур. У процесі діалогу культур виникає взаєморозуміння, що сприяє мирній співпраці та взаємозбагаченню – як духовному, так і матеріальному [8, с. 24].

На думку Х. Ортега-і-Гассета, діалог лише тоді діалог, коли він може здійснюватись як нескінченне розгортання і формування нових стилів кожного феномену культури, що вступає в діалог. У процесі складного, багатопластового діалогу культур відбувається формування загальнолюдських цінностей [10, с. 394].

Як слушно зазначає В. Федотова, діалог не є проблемою людей однієї культури, однієї раціональності, однієї цивілізаційної належності. Проблеми та труднощі діалогу виникають у дискусії людей, які мають різні культури, раціональності, цивілізаційну належність, різні світогляди та релігійні переконання [9, с. 71].

Ідея «діалогу культур» стала відповіддю на ідею «зіткнення цивілізацій», висловлену спочатку А. Тойнбі, а потім – С. Хантінгтоном. Саме тому ідею діалогу культур доцільно розглядати в контексті двох традицій – політичної і філософської. З точки зору політики, ця ідея має значний потенціал, спрямований на встановлення миру і співробітництва, що заміняє ворожість і протистояння, у тому числі військове. Звичайно, якщо суб'єктами діалогу виступають не особистості, а культури, тоді це поняття втрачає частину своїх значень, властивих йому як науковій категорії, і набуває ознак та характеру філософської ідеї [11]. Це, зокрема, і відображає ідея «діалогу культур», запропонована М. Бахтінім, що передбачає у діалогічному співіснуванні безконфліктний культурний розвиток [12, с. 160]. У цей діалог повинні бути включені всі сучасні культури, що володіють специфікою і функціональними особливостями. У цьому контексті провідними стає відмова від логіки конфронтації та затвердження логіки компромісу і співпраці, що заснована на толерантності ідеологій і культур і своєю метою має запобігання різних соціальних катаклізмів – як локальних, так і глобальних.

С. Хантінгтон наголошує, що змістова багатобарвність культур від початку передбачає їх своєрідну замкнутість і потребує діалогу. За його концепцією, локальна культурна замкнутість може бути порушена тільки через діалог з іншою культурою. Через філософію взаємодії загальнолюдське проникає в діалог культур, надаючи можливість кожній культурі зробити свій внесок у духовний потенціал загальнолюдського характеру. Цей духовний арсенал являє собою певні здобутки всього людства, який є результатом взаємодії народів у процесі діалогу їх культур. При цьому діалог – своєрідна форма міжнародного спілкування, яке передбачає, з одного боку, взаємозбагачення національних культур, а з другого – збереження їх самобутності. Загальнолюдська культура нагадує дерево з багатьма гілками [13, с. 199]. І, як вже наголошувалося, культура того чи іншого народу може розвиватись тільки в тому разі, коли прогресує загальнолюдська культура. Саме тому, сприяючи процвітанню національної етнічної культури, необхідно піклуватися й про розвиток єдиної та різноманітної загальнолюдської культури. Відомо, що будь-яка національна культура єдина і неповторна, а її внесок у загальнолюдську духовну скарбницю своєрідний та унікальний. Без урахування ступеня й рівня взаємозв'язків культури народів світу в режимі діалогу неможливі пізнання та визнання історії будь-якої культури.

Зіткнення культур, набуваючи форми діалогу, дозволяє їм подолати замкнутість й однобічність. «Зрозуміти текст чужої культури – означає знаходити відповіді на питання, які виникають у нашій культурі. І тому, наскільки та чи інша культура розуміє явища (тексти, символи тощо) чужої культури, розуміє їх, знаходить відповідь на власні питання, можна судити про силу, висоту і розвинутість цієї культури» [14, с. 303].

Визнання багатоманітності і рівності країн, культур, цивілізацій є прогресуючою тенденцією в міжнародному праві, діяльності Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та інших міжнародних організацій, проявляється в основоположних документах ООН (від Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам (1960 р.) до Декларації тисячоліття ООН (2000 р.), в якій наголошується, що глобалізація може набути всеохоплюючого і справедливого характеру лише за умов масштабних заходів щодо формування загального майбутнього, заснованого на загальній незалежності до роду людського в усій його багатоманітності, а також вказується на такі фундаментальні цінності, як свобода, демократія, рівність, солідарність, терпимість, повага до природи, загальний обов'язок, верховенство права тощо) [15, с. 98].

У Хартії Землі, проголошеній ООН, йдеться: «Наше культурне розмаїття є цінною спадщиною, і різні культури знайдуть свої власні шляхи до реалізації свого бачення стійкого способу життя» [16].

Людство повинно розширити глобальний діалог, ініційований Хартією Землі, оскільки необхідно багато чому навчитися один в одного в пошуках істини і мудрості. Ми повинні знайти гармонію між

розмаїтстю і єдністю, індивідуальною свободою і суспільним благом, короткостроковими планами й довгостроковими цілями. Інакше кажучи, концентрація загальнолюдського в тій чи іншій культурі повинна бути настільки значною, щоб вона забезпечила можливість подолання специфічно національних форм вираження загальнолюдського [17].

Визнанням культурного багатоманіття народів світу проникнуті й подальші міжнародно-правові документи, у яких наголошується, що, хоча процес глобалізації є викликом культурному багатоманіттю, він створює й умови для нового діалогу між культурами і цивілізаціями на засадах визнання культурного багатоманіття загальним здобутком людства; необхідності переходу від культурного багатоманіття до культурного плюралізму – гармонійного співіснування і взаємодії культур; культурного багатоманіття як фактору розвитку; прав людини як гарантії культурного багатоманіття тощо. Глобальність та взаємозалежність світу, необхідність здійснення глобального партнерства регіонів і країн, збереження культурного плюралізму стало провідною засадою міжнародно-правових документів останніх років, що підтверджується у «Доповіді про розвиток людини 2004. Культурна воля в сучасному різноманітному світі», «Доповіді про розвиток людини 2005. Міжнародне співробітництво на роздоріжжі: допомога, торгівля й безпека у світі нерівності» [15, с. 98].

Підсумовуючи, слід зазначити, що необхідність діалогу правових систем і правових культур зумовлена неминучістю співіснування сучасних цивілізацій, що з кожним днем стає більш очевидним [3, с. 135]. Замкнутість існування правових систем призводить до застою, внаслідок чого питання їх подальшого розвитку стають більш проблематичними і не можуть відповідати потребам та інтересам сучасного суспільства. Вихід за рамки національного бачення права, примат загальнолюдських цінностей у розвитку цивілізації та її правової складової ставиться головною вимогою в розвитку сучасного суспільства. Сучасний світ характеризується наростаючою тенденцією до інтеграційних процесів шляхом взаємодії правових систем.

Використані джерела

1. *Научно-техническая революция: социализм, культура, человек.* – М. : Наука, 1981. – 176 с.
2. *Бек У.* Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек ; пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельникова ; общ. ред. и послеслов. А. Филиппова. – М. : Прогресс – Традиция, 2001. – 304 с.
3. *Бехруз Х.* Універсальність і релятивізм цінностей у контексті діалогу правових культур / Х. Бехруз // *Філософія права і загальна теорія права.* – 2012. – № 2. – С. 128–138.
4. *Оборотов Ю. Н.* Традиции и новации в правовом развитии : моногр. / Ю. Оборотов. – Одесса : Юридическая литература, 2001. – 156 с.
5. *Rosenau J. N.* The Challenges and tensions of a Globalized World / J. N. Rosenau // *American Studies International.* – 2000. – Vol. XXXVIII. – № 2. – June.
6. *Межуев В.* Діалог як спосіб міжкультурного спілкування в сучасному світі / В. Межуев // *Філософська думка.* – 2011. – № 4. – С. 90–101.
7. *Лукашева Е.* Универсальные стандарты прав человека и цивилизационные традиционные нормы: конфликт культур / Е. Лукашева // *Право Украины.* – 2011. – № 5–6. – С. 38–42.
8. *Шейко В. М.* Генеза та еволюція діалогу культур у цивілізаційному глобалізаційному світі / В. М. Шейко // *Культура України* : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 33. – С. 19–31.
9. *Федотова В.* Єдність та багатоманітність культур за умов глобалізації / В. Федотова // *Філософська думка.* – 2011. – № 4. – С. 64–75.
10. *Ортега-и-Гассет Х.* Избранные труды / Х. Ортега-и-Гассет. – М. : Инфра-М : Весь Мир, 2000. – 700 с.
11. *Щупленков О. В.* Национально-культурная идентичность в контексте философской традиции диалога культур / О. В. Щупленков, Н. О. Щупленков // *Философская мысль.* – 2013. – № 10. – С. 183–244.
12. *Бахтин М. М.* Проблемы творчества Достоевского (1929) / М. М. Бахтин. – Киев : Next, 1994.
13. *Хантингтон С.* Третья волна: Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон. – М. : РОССПЭН, 2003. – 365 с.
14. *Коршунов А. М.* Диалектика социального познания / А. М. Коршунов, В. В. Мантатов. – М. : Политиздат, 1988. – 384 с.
15. *Тихомиров О. Д.* Компаративізм як підґрунтя філософії права в пост-постмодерністському контексті / О. Д. Тихомиров // *Філософія права і загальна теорія права.* – 2012. – № 1. – С. 94–100.
16. *Хартия Земли: принята Всемирной Комиссией по окружающей среде и развитию при ООН 1987 г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.earthcharter.ru/index.php?cnt=5>.
17. *Байдаров Э. У.* Влияние глобализации на культуру и ценности человека / Э. У. Байдаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credonew.ru/content/view/510/57/>.

Макаренко Л. О. Культурна ідентичність у сучасному суспільстві

У статті досліджено сучасний рівень культури, який необхідний у зростаючих процесах глобалізації та мультикультурації, що створюють багато ракурсів у міжкультурному спілкуванні та пізнанні один одного. Зазначено, що історія земної цивілізації являє собою діалог людей, народів та культур. Взаємодія культур, їх діалог – домінанта розвитку міжетнічних міжнаціональних відносин. Сприяючи процвітанню національної етнічної культури, необхідно піклуватися й про розвиток єдиної та різноманітної загальнолюдської культури. Відомо, що будь-яка національна культура єдина і неповторна, а її внесок у загальнолюдську духовну скарбницю своєрідний та унікальний.

Ключові слова: культура, національна культура, суспільство, глобалізація, цивілізація, діалог.

Макаренко Л. А. Культурная идентичность в современном обществе

В статье исследован современный уровень культуры, что является необходимым в возрастающих процессах глобализации и мультикультурации, что создают много новых ракурсов в межкультурном общении и познании друг друга. Отмечено, что история земной цивилизации представляет собой диалог людей, народов и культур. Взаимодействие культур, их диалог – доминанта развития межэтнических, межнациональных отношений. Способствуя процветанию национальной этнической культуры, необходимо заботиться и о развитии единой и разнообразной общечеловеческой культуры. Известно, что любая национальная культура единственная и неповторимая, а ее вклад в общечеловеческую духовную сокровищницу своеобразный и уникальный.

Ключевые слова: культура, национальная культура, общество, глобализация, цивилизация, диалог.

Makarenko L. Cultural identity in modern society

This paper investigates the current level of culture that is needed in the growing processes of globalization and multicultural that create a lot of new perspectives in intercultural communication and knowledge of each other. Noted that the history of human civilization is a dialogue between people, Nations and cultures. The interaction of cultures and their dialogue is the dominant feature of the development of interethnic inter-ethnic relations. Contributing to national ethnic culture, it is necessary to take care of the development of a unified and diverse human culture. It is known that any national culture is unique and inimitable, and its contribution to universal spiritual Treasury of the peculiar and unique.

Key words: culture, national culture, society, globalization, civilization, dialogue.

УДК 340.1

*Олена Миколаївна Макеєва,
старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук*

**ПРАВОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА
ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Вивчення нових підходів до праворозуміння стає актуальним в умовах сучасного інформаційно-правового суспільства, яке характеризується динамізмом, ускладненням соціально-економічних, комунікаційних, міжособистісних зв'язків, запровадженням нових управлінських методів, децентралізації влади, посиленням значущості «людського» фактору. Необхідність пошуку нових підходів до розуміння права викликана ситуацією, яка склалася на теренах юридичної науки. В умовах політичної та соціально-економічної кризи в Україні доцільно переосмислити цінність права, зокрема його власну примиральну природу, здатність до урегулювання суспільно-політичних конфліктів за допомогою права, а не зброї, утверджуючи при цьому ідеали порозуміння та досягнення компромісу. Відтак в умовах становлення демократичного суспільства в Україні відповідно до європейських принципів актуальними є дослідження теоретико-правових аспектів правової комунікації.

Методологічною базою вивчення правової комунікації є філософсько-правові, соціологічні та психологічні дослідження В. Бачиніна, А. Козловського, М. Костицького, С. Кримського, С. Максимова, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, А. Полякова, І. Честнова та ін. Комунікативна концепція права розроблена у науковому доробку Ю. Габермаса, Н. Лумана, Д. Нелкена, Ю. Оборотова, А. Полякова, П. Рабіновича, А. Токарської, М. ван Хоека, І. Честнова та ін.

Метою наукової публікації є дослідження поняття правової комунікації як складової прогресивного розвитку суспільства.

На думку Н. Оніщенко, активізація сучасних суспільно-правових відносин, насамперед між державою та суспільством, потребує наукового обґрунтування та запровадження нових комунікаційних форм у складній взаємодії системи координат «громада – влада». Соціально-правові комунікації транзитивної доби виступають як засіб забезпечення діалогу держави й громадянина та як регулятивний і соціально-конструктивний чинник суспільного розвитку [1, с. 182].

В умовах глобалізації та інформаційної насиченості індивідуалізованого суспільства праву і державній владі все важче зберегти основи людського буття. Раціонально вибудовані інститути – організації, норми, ідеї, які століттями забезпечували стійкість комунікації, все більше здають свої позиції. Відчуття їх недосконалості стає визначальним стимулом для змін у юриспруденції [2, с. 5].

В історії політико-правової думки відомі витоки правової комунікації. Як вважає І. Гетьман, Аристотель вперше використав категорію правового спілкування і визначив у ролі основної функції права примирення. Наукова спадщина Цицерона визначає механізм державного управління, виписаний філософом із позицій ривності повноважень, він є запорукою відсутності конфліктів у державі. Погляди